

NOTA SOBRE ELECCIÓ DE JURATS A BANYOLES, 1500-1550

JOSEP RIERA I BERGA

El funcionament de la vida municipal d'una vila com Banyoles és interessant per a la història de les institucions. Els procediments de designació dels jurats i consellers de les viles catalanes variaren en moments diversos i sense seguir una norma única, encara que les tendències evolutives fossin convergents¹. Per això, i tenint en compte que els sistemes de designació prescrits per les cartes municipals no sempre eren observats amb rigor, hem cregut oportú comprovar com es procedia de fet a Banyoles a la primera meitat del s. xvi.

Més enllà del funcionament de les institucions cal endevinar la vida de les societats. A través del règim municipal la vila expressava els seus interessos i les seves tensions. Seria oportú determinar de quina manera les classes socials influïen el funcionament de les eleccions municipals. Dissortadament, la manca de detalls sobre les professions exercides pels municipis banyolins no permet una resposta gaire precisa a aquesta mena de qüestions.

Alsius va dedicar algunes planes al règim municipal de la vila del llac². Nosaltres hem cregut oportú confrontar la teoria amb la pràctica. Vam començar transcrivint any per any les llistes de tots els consells municipals de Banyoles, de 1500 a 1550³. La fatiga no ha estat vana. Mentre repetíem els noms ens anàvem adonant de reiteracions significatives. Així s'anava definint allò que podríem anomenar l'oligarquia municipal de la vila.

FORMACIÓ DE LES LLISTES DE BRAÇOS DEL CONSELL GENERAL

La normativa que regia el funcionament del Consell

¹ J. M. FONT I RIUS, *Cartas de población y franquicias de Cataluña*. Madrid, C.S.I.C., 1969. J. M. FONT RIUS, *Génesis y manifestaciones iniciales del régimen municipal en Cataluña*, a *Miscellanea Barcinonensis*, XVI, 1967, pàgs. 67-91. S. SOBREQUES I VIDAL, *Societat i estructura política de la Girona medieval*. Barcelona, Curial, 1975, pàgs. 77-136. J. VICENS I VIVES, *Ferran II i la ciutat de Barcelona, 1479-1516*. Barcelona, 1937.

² P. ALSIUS I TORRENT, *Ensaig històric sobre la vila de Banyoles*. Banyoles, 1897.

³ Arxiu Històric de Banyoles, lligall AC-2. (Aquest lligall està enquadernat, i la matèria que tracta és sobre les eleccions municipals, franquícies i actes dels jurats; si bé el document que consta de 318 folis numerats, pot semblar que té un cert ordre cronològic, no és així.) Aquest lligall és el llibre del comú de la vila del que parla E. G. HURTEBISE en la *Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica*, IV, en el treball *Apuntes para la historia de Bañolas*, Any 1903-1905, i ell donava ja per perdut.

General provenia bàsicament de privilegis del rei Pere IV dels anys 1358 i 1370⁴. Aquestes disposicions tenien com a finalitat principal evitar les assemblees tumultuàries de tota la vila, que s'havien manifestat ocasió de disturbis, i també havien demostrat la seva inoperància en ordre a dur a la pràctica els acords adoptats.

A la primera meitat del s. xvi, el dia de sant Esteve o l'endemà, els quatre jurats de la vila i els deu consellers, o membres del «Consell Stret», que durant l'any que acabava havien tingut la responsabilitat del govern municipal, es reunien per a formar tres llistes de quinze noms cada una, anomenades «braç major», «braç mitjà» i «braç menor». Aquestes llistes havien constatat durant el s. xiv de 25 noms cada una; amb llicència de l'abat es reduïren a quinze en un moment que per ara no podem determinar.

El motiu de la reducció podem sospitar que fos el mateix que a Girona⁵; excloure les persones que no es desitjava que intervinguessin al règim municipal. L'interès d'una tria d'aquesta mena devia provenir en tot cas més dels jurats que no de l'abat; la llicència es demanava cada any, i si no era concedida es tornava a la llista d'amplitud originària, com s'escaigué el 1511.

De la transcripció i comparació de llistes en resulta que els braços tenien una notable diferència –d'altra banda ja presumible a priori– quant al nombre de noms presents a les llistes. En nombres absoluts, el braç major, de 1500 a 1550, jugà amb 98 noms; el mitjà n'inscrigué durant els 50 anys referits 157, i el menor, 184. Si cada any s'elegien 15 persones, el promig de vegades que cada un dels noms es trobà a les llistes fou de 7'5 pel braç major, 4'8 pel mitjà i 4'1 pel menor.

El significat d'aquestes xifres no és unívoc. Per una banda, pot indicar que les persones del braç major tenien una carrera política de major continuïtat. Per altra, els altres dos braços escollien els noms d'un contingent molt més gran de vilatans, i no es concentraven, dintre d'aquest contingent, en una àrea predeterminada. Pel demés, els quatre primers noms de la llista del braç major eren

⁴ Dos documents de Pere IV. a) De Girona 15 magi 1358. A.C.A. Reg. 900, fol 178. Segons L. G. CONSTANS, *Diplomatari de Banyoles*, vol II (treball inèdit), pàgs. 180-182, doc. 725. b) De Barcelona, 17 de setembre de 1370. A.C.A. Reg. 919 fol 169-170v Segons L. G. CONSTANS, *Diplomatari de Banyoles*, vol II... pàgs. 239-242, doc. 796.

⁵ SOBREQUES, *Societat i estructura...* citat, pàgs. 81-82.

El primer de jorns d'any en d'edem en pñensa
 d'enerer feror abaren la obra d'la sua abacial
 d'impjar las d'le pñonas d' r'ol sel fornar fora n'est
 ad r'odol'ne nou pñonas bras major laora. mafe
 qua pupal m'ja d'el r'omela brai m'ja sua r'orne
 am'ien p'p'ma d'fene g'nos bras manar p'p'ma am'p
 am'ien f'onte clag'na p'mare en la pñona any
 lor que fa'c'ca
 g'mans

Sena p'jada
 Dema galh
 qua rot
 onj'at r'ovada

Clanar
 f'ra d'hy m'af'ge

Co'cles

N'rolan nager
 L'orona m'af'ge

N'rolan clara

qua p'yoj

g'anma rot

onj'at r'omela

Sena m'ylas

bernar p'p'f'oy

qua r'orne

am'rom f'ante

quasi sempre els dels jurats sortints; això afavoria la major repetició de noms a aquest braç.

Cal notar, encara, que es produïa un cert pas de gent d'un braç a l'altre. El total de casos en que hem constatat aquest moviment —quasi sempre per a millorar— és de 98 dintre el període estudiat. Fins hi han casos excepcionals, de persones que passen per salt des de la mà menor a la major. Aquests, però, no es deuen a enriquiment personal, sinó a una norma observada a Banyoles, d'acord amb la qual tots els jurats, encara que procedissin de la mà menor, l'any que deixaven el càrrec quedaven matriculats a la llista del braç major.

EL CONSELL GENERAL I EL CONSELL ESTRET

Les llistes elaborades comprenien un total de 45 persones. Hom les reduïa a 30 noms, traient-ne a sort cinc de cada braç. El sistema emprat era el dels «redolins». Es deia que els qui eren mantinguts a les llistes eren «eixits plens ab redolí», mentre que els exclosos «sortien buïds»; de fet els noms d'aquests darrers apareixen a les llistes precedits d'una *b*.

El consell dels trenta existia des de les disposicions reials que hem recordat més amunt; el nom, però, de Consell General no sabem que se'ls apliqués abans del 1416⁶. Al principi de la seva existència havia tingut competències ordinàries, succeïnt a les assemblees de tota la vila; a l'època que ens referim no consta que es reunís durant l'any. Sembla que només el primer dia de gener confirmava la designació de jurats i de consellers que descriurem tot seguit.

Les seves competències semblen haver passat al Consell Estret, la institució que garantia la continuïtat de la gestió municipal. Els deu membres d'aquest consell eren; a) els quatre jurats de l'any anterior; b) uns consellers, normalment tres, de l'any anterior; c) alguns consellers, també en promig de tres, elegits de nou, i no necessària-

ment dintre les llistes dels trenta que ja coneixem. Caldrà precisar en ulteriors investigacions el paper del Consell Estret; fins ara hem pogut comprovar que els jurats hi recorrien el mínim possible de vegades i per assumptes de remarcable gravetat.

L'ELECCIÓ DE JURATS I CONSELLERS

El dia primer de gener es tornaven a sotmetre a la sort les llistes del Consell General. Deis deu membres de cada braç n'havien de sortir tres. Així s'obtenia un total de nou electors, que serien els que veritablement designarien l'equip municipal de l'any.

Mentre els restants membres del Consell General quedaven a les portes de la sala abacial, els nou, en presència de l'abat o del vicari o de lloctinent o procurador de l'abat, establien la llista definitiva dels quatre jurats i dels deu consellers, per un procediment que ignorem.

Elegibles per a aquests càrrecs eren no sols els membres del Consell General, sino tots els banyolins. Algunes vegades foren designats jurats i consellers persones que no eren a les llistes laboriosament seleccionades. Això es produeix, per donar una xifra de referència, cinc vegades els deu primers anys del segle. Aquest fet divergeix d'allò que assenyala Sobrequés per Girona, i per això hem cregut convenient de subratllar-ho⁷.

Com pot comprovar-se al quadre que presentem en apèndix, els jurats i consellers de la vila formaven un grup relativament ampli. Sobre una població de 1.750 persones⁸, que suposa 380 famílies aproximadament, el grup dirigent inclou en els cinquanta anys estudiats 116 persones que pertanyen a 75 famílies. El percentatge de famílies banyolines que en aquest període prengueren part al regiment de la cosa pública fou aproximadament del 20 %. Això ens portaria a refusar la sospita que expressàvem al començament d'una oligarquia municipal. Amb tot, aquesta sospita no és ben mancada de fonament.

Tenia força importància l'ordre que hom ocupava dintre el grup dels jurats. El nom decisiu era el del primer jurat. Era normal que la carrera política comencés per una elecció com a quart jurat, o, si es tractava de persones ja destacades, com a tercer o segon jurat. Les reeleccions successives, quan es produïen, no podien suposar mai una pèrdua de categoria. Sempre s'ocuparia igual lloc o millor, fins a arribar al de jurat en cap.

El quadre posa també de manifest que per a una reelecció com a jurat calia esperar només dos anys, mentre que la carta municipal de l'abat Vallespirans (1303) disposava només un any d'espera.

Els jurats eren quasi sempre de la mà major; són comptadíssims, en canvi, els que procedien del braç menor. Sembla haver-se fet sempre un repartiment raonable dels càrrecs; mai es trobaren junts dos notaris o persones amb títol universitari entre els jurats. Podien trobar-s'hi simultàniament dugues persones d'igual cognom, possiblement familiars, però no més. Mai foren reelegits en bloc quatre jurats; en tot cas, tres o dos, i una reelecció d'aquesta mena suposava que aquest «equip» de tres o dos no tornaria a aparèixer entre el jurats.

⁶ ALSIUS *Ensaig.*, citat, pàg. 247.

⁷ SOBrequés, *Societat i estructura*... citat, pàgs. 80-81.

⁸ G. CONSTANTS, *Bañolas*, Banyoles, 1951, pàg. 113.

